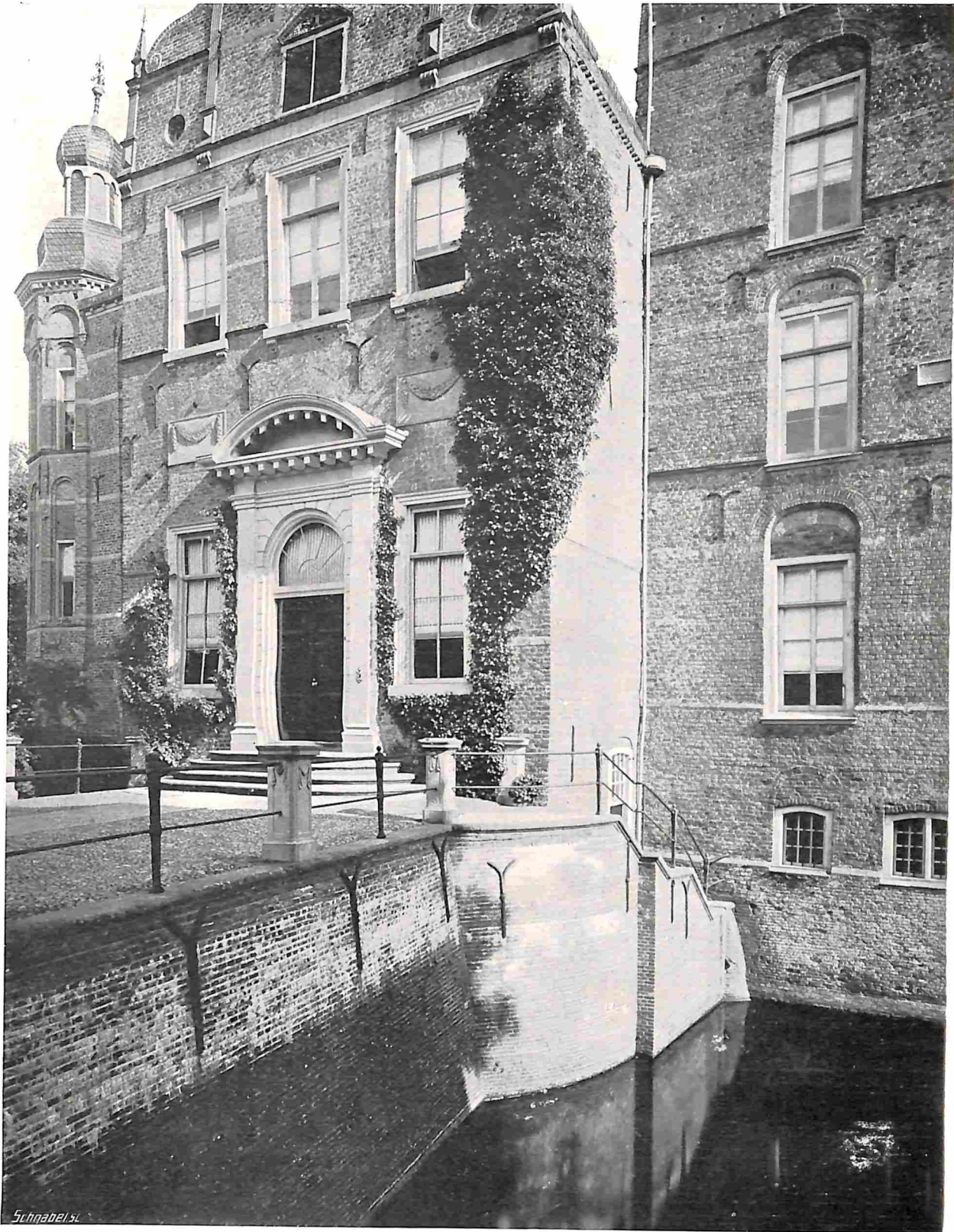

BUITEN

16^E JAARGANG N^O. 31.

ZATERDAG 5 AUGUSTUS 1922.

HET KASTEEL KEPPEL. VOORGEVEL.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE, UIT HET ENGELSCHE VAN CARLTON DAWE (8)	BLZ. 362
HET KASTEEL KEPEL, DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD.	LLZ. 351, 364—366
DE TWEE GETROUWEN, DOOR H. E. KUYLMAN	BLZ. 365
EEN UITSTAPJE IN DE OMSTREKEN VAN BRÛNN, DOOR H. A. W. SCHEUER, GEÏLLUSTREERD. BLZ. 357—378	
HET KASTEEL EN DE POORTEN VAN VALKENBURG, DOOR JOS. VAN DE VENNE, GEÏLLUSTREERD. BLZ. 369—371	
VAN HOOFSCHE KRIJGERS, DOOR R. V. O.	BLZ. 370
WAT IS INSTINCT? DOOR C. BINGHAM NEWLAND (VERVOLG)	„ 371
BIGGETJES, ILLUSTRATIE	„ 372
ONTVANGEN BOEKEN	„ 372

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men geheve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE.

EEN ROMAN VAN HET HEDEN EN VERLEDEN.

Uit het Engelsch van CARLTON DAWE.

8) (Geautoriseerde vertaling).

„Ik wist, dat je dat zeggen zou. Ik weet, dat ik er geen reden voor heb; alleen een gevoel dat ze anders is als wij.”
„Dat zij op een hooger niveau staat?” zei hij lachend.
„Dat zij in eene andere wereld leeft. Haar heele optreden teekent onverschilligheid; er is niets, dat haar sterk schijnt te interesseeren. Ofschoon zij onmogelyk ooit zoo'n groote stad als Londen kan hebben gezien, zoo'n druk verkeer, zoo'n massa menschen, zoo'n eindeloze opeenvolging van allerlei winkels, maakte het niet meer indruk op haar dan alsof zij er haar heele leven aan gewend was.”

„Ik vind ook, dat ze buitengewoon weinig demonstratief is.”

„Dat is 't niet, Bobbie.”

„Wat is 't dan?”

„Ik had den indruk — ik weet, dat je zal denken, dat ik gekke dingen zeg — dat zij het allemaal al eens vroeger had gezien.”

Die opmerking trof hem als bijzonder scherp getroffen. Hij stond op het punt haar te vertellen wat in het museum was gebeurd, maar hij was zoo verstandig het maar voor zich te houden, met het oog op het slot van dit gedenkwaardig bezoek.

„Waardoor gaf ze je dien indruk?”

„Dat kan ik juist niet zeggen. Ik wist 't, ik voelde 't, zonder dat zij iets deed of zei wat er toe leidde.”

„Zoo iets als een fluïde, een uitstraling?”

Hij trachtte weer te lachen! Zij trok een bekoorlijk boos gezichtje.

„Zie je wel, ik wist wel, dat je zou vinden, dat ik een uilskuiken ben.”

Maar dat deed hij volstrekt niet. Hij wou 't zichzelf niet

eens bekennen; maar was dit iets anders als een bevestiging van zijn eigen gedachten? Hoe meer hij erover dacht, hoe onbegrijpelijker het hem werd.

„En gemakkelijk is ze ook niet,” vervolgde Irene geheel onverwacht.

„Hoe dat zoo? Ik vond haar juist zoo bijzonder kalm, wel het meest onverstoorbare mensch, dat ik ooit ontmoet heb.”

„O, ze laat het niet blijken,” zei Irene.

„Hoe weet je dan, dat ze driftig is?” vroeg hij spottend.

„Dat voelt men,” legde zij hem uit, of trachtte zij hem uit te leggen. Hij meende haar best te begrijpen, maar hij had er plezier in haar te laten vertellen.

„O, dus men voelt 't, hé? Lieve kind, ik had er geen flauw idee van, dat jij zoo'n overgevoelig schepseltje bent.”

„Het was bij Dickinson,” vertelde zij snel. „Je weet wel, Dickinson, in Bond Street. De juffrouwen daar zijn zulke deftige dametjes, dat men zich vereerd voelt, omdat ze je wel willen helpen. Een dier elegante, maar hautaine jonge dames verwaardigde zich ons te woord te staan. Wij zochten naar een hoed. Euryale had al een zestal afgekeurd. Met angst in mijn hart vroeg ik, of ze ons niet wat anders wilde laten zien. De juffrouw zei heel uit de hoogte, dat wij hun heelen voorraad al gezien hadden. Euryale keek haar aan en zei op den haar eigen koelen, afgemeten toon: „Lieg niet”. Het meisje kreeg een kleur en wierp het hoofd in den nek.

„Euryale strekte haar hand uit en zei: „Ga!” De winkeljuffrouw deinsde achteruit alsof zij een slag in het gelaat had gekregen en werd doodsbleek; ik dacht dat ze zou flauw vallen. Haar oogen werden angstig; ik heb nooit in mijn leven iemand zóo bang zien worden. Euryale scheen er niets van te merken.”

„En de deftige jonge dame maakte verder geen bezwaren?”

„Neen. Maar wat beteekent het?”

„Ik denk, dat het meisje gauw inzag dat ze de verkeerde voor had, toen ze zoo optrad.”

„Alles goed en wel. Maar ze kroop voor ons als een geslagen hond en iederen keer, dat zij Euryale aanzag, sprak smeevende angst uit haar oogen. Ik voelde mij er lang niet prettig bij.”

„En Euryale?”

„Die scheen er niets van te merken.”

Een oogenblik aarzelde zij. Toen greep zij zijn arm vaster.

„Ze maakte mij ook bang. Ik weet 't niet, ik kan 't niet uitleggen; maar ik voelde mij plotseling koud worden. De lucht scheen koud te worden; ik beefde. Ik was blij toen wij weer eruit en op straat waren.”

Nu was Irene een zeer materialistisch aangelegd jong meisje, van wie men alles eerder verwachten kon dan hoogdravende fantasieën. Zij had steeds het gewone leven van den goed gesitueerden middenstand geleid, met zijn afwisseling van theaters, partijtjes, bals enzoovoort. Zij onderscheidde zich in niets van de duizenden om haar heen, behalve door haar bijzondere liefvalligheid. Zij had een blanke gelaatstint; haar haar was bruin, zacht, dik en lang. Zij had een paar aanhalige blauwe oogen, groot en onschuldig als van een kind. Grange had haar het liefelijkste schepseltje ter wereld gevonden en was onmiddellijk onder haar bekoring geraakt. Zij vond hem — maar men zou in overdrijving vervallen als men zou zeggen hoe zij over hem dacht. En ofschoon zij hem niet had kunnen vertellen dat hij de oogen had van Jason — als ze ooit oogen hem dingen verteld, die heel wat prettiger waren.

Die geschiedenis van het gebeurde in de modezaak, hoe kinderachtig ze ook iemand die van het voorafgegane niets wist zou hebben geleken, scheen meer relief te geven aan een reeds formidabel lijkende reeks van de vreemdste veronderstellingen. Het verstand had een sterken strijd te voeren tegen de verbeelding; nog won het eerste, of tenminste dat dacht hij. Maar steeds loerde om een hoekje of drong door een achterdeurtje een kwelgeest binnen, die zich niet liet verjagen, die zoo aanhield, dat hij zijn gemoedsrust verstoorde. Hij voelde, dat de macht, die hij over zich zelf had en waar hij altijd, terecht, zoo trotsch op was geweest, dien aanval niet zoo glansrijk doorstond als hij wel gewenscht had.

De waarheid, ofschoon hij het niet erkennen wou en ze zelfs met verontwaardiging van de hand zou hebben gewezen, was, dat dit meisje van de Egeïsche Zee langzamerhand een obsessie voor hem werd. Haar beweringen waren, natuurlijk, belachelijk; vol van een verwaandheid, die alleen kon ontspruiten aan een geest, die krank was van ijdelheid. Grote geleerdheid had haar waanzinnig gemaakt. Schijn gestalten

waren voor haar werkelijkheid geworden. Had zij zoo lang met haar gedachten in het verleden geleefd, dat zij zelf er een integreerend deel van was geworden? Wat anderen aardige fantasieën toeleken, heel amusant als zoodanig, waren voor haar volkomen reële, belangrijke feiten.

Maar als dat waar was, waarin verschilde het dan van krankzinnigheid? Tenzij... de gedachte aan een grap wou er bij hem niet in. Als 't dat was geweest, was zij wel de ernstigste, plechtigste grappenmaakster, die ooit geleefd had. Bovendien had zij een wijze van optreden, die alle gedachte aan grappenmakerij uitsloot. Hoe ongelooflijk fantastisch haar beweringen ook waren en tot welk resultaat zijn peinzen over haar geestestoestand hem ook mocht leiden, hij kon niet anders dan tot de erkenning komen, dat zij zelf geloofde in wat ze zei, ofschoon hij zich niet kon voorstellen hoe zij tot dit geloof was gekomen.

Haar effect op het kleine gezin was intusschen allervreemdst. De oude George Estney was voortdurend bezig, onder haar toezicht, om de verschillende schatten, die het museum bevatte, opnieuw te regelen. Zij verklaarde, dat Professor Greenshaw bij het plaatsen zijner collectie een bijzondere wansmaak aan den dag had gelegd. Het gevoel voor aësthetica was bij hem buitengewoon slecht ontwikkeld. En dus werden enige zijner meest geprezen antikiteiten onverbiddelijk naar den rommelzolder verwezen en uit het allegaartje, dat zoo hier en daar opgestapeld lag, brokstukken van oude beeldhouwkunst voor den dag gehaald, die zij onmiddellijk van etiketten in Grieksche letterteekens voorzag. De buitengewone kennis, die zij hierbij aan den dag legde, zou Mr. Robert Grange verbaasd hebben, als hij er een woord van had kunnen lezen.

Maar zij veranderde nooit iets aan de plaatsing van den marmeren zetel, met als achtergrond het wijn-roode gordijn, daar dit een der weinige schikkingen was, die ten volle haar goedkeuring kon verwerven. In dien stoel kon zij uren lang zitten, terwijl zij toezicht hield op het werk van den ouden George, waarbij zij zelden sprak en haar bevelen voornamelijk door teekens te kennen gaf.

„Ze lijkt zoo waarachtig wel op de Koningin van Scheba,” zei hij vaak.

Mrs. Manifold was vreeselijk bang voor haar, zonder eenige aanwijsbare reden. Mrs. Estney stond altijd heel vroeg op en daar het Euryale absoluut onverschillig was wat ze at, of hoe 't was klaargemaakt, leefde de keukenprinses haar kalm leventje ongestoord verder.

Maar heel anders stond het met Minnie, het jonge meisje. Zij was van het eerste oogenblik af de trouwe en bewonderende slavin van Euryale, die zij voor het meestbewonderenswaardige en mooiste schepsel ter wereld hield. Van den eersten dag, waarop zij haar had leeren kennen af, had Euryale het kind altijd Dia genoemd en zoo werd ze al spoedig voor het heele gezin Dia, waaraan Grange zelf uit aardigheid meedeed. George Estney vond de naam „heel vreemd” en een beetje „buitenmodelsch”; maar och! „Miss Euryale was zelf ook een beetje vreemd, vindt u niet ook, mijnheer — als u mij de opmerking permitteert.” Hij hoopte maar, dat 't het kind geen „gedachten” in het hoofd zou brengen. George had een echt ouërwetsche angst voor „gedachten” en hij vond, dat zij de oorzaak waren van den onrust van het jongere geslacht. Grange lachte hem daarom uit en zei hem, dat hijzelf thuis hoorde in den tijd der steenen mannen en vrouwen, die in het museum stonden. Als Minnie, of Dia, werkelijk veranderd was, dan was zij in haar voordeel veranderd. Zij bewoog zich door het huis, zingend als een vogeltje.

Eens op een dag sprak hij het meisje aan en gaf haar zijn vreugde erover te kennen, dat zij zoo goed met Miss Euryale kon opschieten. Dia werd enthousiast. Haar oogen schitterden, haar wangen bloosden.

„Zij is zoo mooi, Mijnheer Robert en zoo lief voor mij, dat het een plezier is iets voor haar te mogen doen.”

„Zij houdt veel van je, kindje; en ik kan je wel zeggen, dat ze niet gauw tevreden is.”

Minnie's wangen gloeiden van trots en vreugde.

„Ik zou wel altijd bij haar willen blijven,” zei ze.

„Zou je zelfs met haar terug willen gaan naar haar eigen land?”

„Als moeder 't goed vond, graag. Niet, dat ik nu minder van moeder houd,” voegde zij er haastig aan toe. „Maar zij heeft zoo iets over zich, dat al het andere minder belangrijk doet schijnen.”

Dus dat kind voelde ook reeds den invloed, zonder dat zij trachtte de oorzaak te peilen. „Oprecht te aanbidden, met liefde te dienen,” dat was al wat zij wist, of wenschte te weten. Dit vreemde, prachtige schepsel had haar onder haar vleugels genomen en het was het kleine vogeltje voldoende te weten, dat zij daar warm en veilig kon huizen.

„Dia is mijn dienaar,” had Euryale eens gezegd, „en ik maak steeds hen gelukkig, die mij goed dienen.”

Mrs. Manifold was erg in haar schik, dat haar dochter zoo in den smaak viel, te meer, daar zij in stilte moest erkennen, dat ze eigenlijk bang was voor de „vreemde”. Over 't algemeen had ze niet veel op met vreemdelingen, al wilde zij toegeven, dat er ook wel goede exemplaren onder door konden loopen.

„Maar ik geloof, dat Professor Greenshaw zelf ook een halve vreemdeling is,” voegde ze er aan toe, alsof dat meteen een verklaring inhield voor zijn allerzonderlingst gedrag.

Feitelijk vond zij het allesbehalve zooals 't behoorde, dat vreemde vrouwen zoo maar midden in een fatsoenlijk gezin werden gebracht, en Grange had al zijn overredingskunst noodig gehad om gedaan te krijgen, dat ze meeging. Had zij niet gedacht daarmee een goede daad te verrichten en hem tegelijkertijd uit een moeilijkheid te redden, dan is het zeer de vraag of zij zich beschikbaar had gesteld voor zoo'n zonderlinge positie. Maar 't zou gelukkig wel niet zoo lang duren en die half-gare professor mocht wat haar betrof hoe eer hoe liever terugkomen en zijn pupil weer meenemen. Wie had ooit meer gehoord dat fatsoenlijke oude heeren, die naar ver weggelegene plaatsen gingen om naar gebroken aardewerk te zoeken (ook een gekke liefhebberij!) zoo maar in eens rondwalende jonge dames oppikten, die ze dan naar huis sturen en die daar ontvangen moeten worden alsof ze familieleden zijn. Zij hadden op met dergelijke aardigheden en wie weten wou wat zij er van dacht, die behoefde 't haar maar te vragen.

Ofschoon Grange wel eenig idee ervan had hoe zij erover dacht, begon hij er nooit over, omdat hijzelf eigenlijk niet precies wist, waar hij zich aan te houden had. Als Euryale voor hem al een raadsel was, mocht hij er zich dan over verbazen, dat de anderen haar niet begrepen? Zijn taak was het de kleine huishouding te leiden, tot de rondlolende professor terugkwam. Als deze dan weer de teugels in handen nam, zou hij hem tegelijkertijd een heele zorg van de schoulers nemen; een zorg, die hij nog geen naam kon geven, maar die toch heel veel grond tot nadenken opleverde. Het deed hem tenminste plezier, dat Irene zoo'n verstandig meisje was en zij zijn positie zoo volkomen begreep; anders was zijn ongerustheid nog heel wat groter geweest.

En juist in dien tijd gebeurde er iets vreemds, dat hij ook niet kon begrijpen en wat dus nieuw voedsel gaf aan zijn overpeinzingen.

Toen hij eens op een namiddag van zijn kantoor kwam om thee te drinken, ging hij de woonkamer binnen, waar hij alles netjes klaar vond staan, maar geen Euryale om hem te ontvangen. Miss Manifold, die juist binnen kwam, zei hem, dat ze dacht dat Miss Euryale in het museum was, maar dat zij er niet in had durven gaan, omdat zij uit dat gedeelte van het huis vreemde geluiden had hooren komen. Daarbij zette ze een erg geheimzinnig gezicht.

„Wat voor geluiden?” vroeg hij, inwendig lachend om het air van geheimzinnigheid, dat de goede vrouw daarbij aannam.

„Muziek,” antwoordde zij.

„Is dat nu zoo iets bijzonders?”

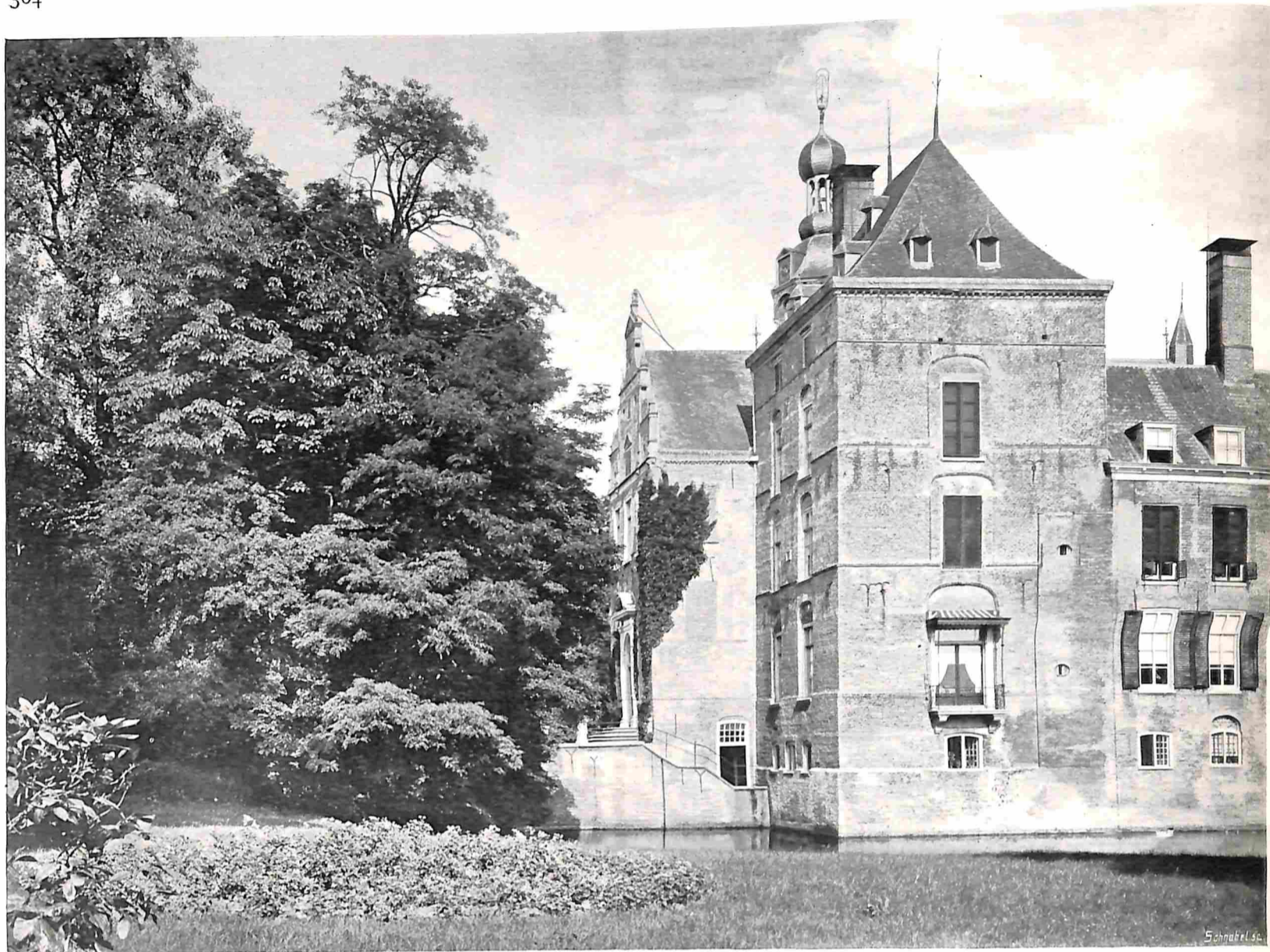
„O”, antwoordde zij, „maar niet onze soort van muziek.”

Hij begreep niet best wat ze bedoelde met „onze soort van muziek.” Mrs. Manifold kon er mee bedoeld hebben een orgel of een troepje straatmuzikanten. Hij voor zich kon zich moeilijk Euryale voorstellen met een draaiorgel of een trompet.

Daarom zei hij, dat hij zelf naar boven zou gaan en Miss Euryale mee brengen naar beneden en liep langzaam de trap op. Hij had gelachen om de uitdrukking „onze soort muziek” maar hij moest er toch telkens weer aan denken, waarbij hem allerlei zonderlinge gedachten door het hoofd speelden. Hij werd, waarachtig, al net zoo dwaas als al de anderen!

Op het eerste portaal gekomen, bleef hij even staan en keek, luisterend, naar boven. Van daar drong zacht het geluid van een snaar-instrument tot hem door. Het klonk lieflijk, poëtisch droomerig, alsof iemand zachtjes zijn gedachten begeleidde, of trachtte zijn gedachten in klanken en tonen uit te drukken. Hij wist niet precies wat van de twee en had ook geen lust zijn gevoelens te ontleden.

(Wordt vervolgd).

HET KASTEEL KEPPEL, GEZIEN VAN HET ZUID-WESTEN.

HET KASTEEL KEPPEL.

HET kasteel Keppel, schilderachtig gelegen aan den Ouden IJssel tusschen Doesburg en Doetinchem, is een fraaie schepping uit het begin der 17e eeuw. De levendige voorgevel vormt met den slanken toren, die er boven uitkomt, met den grooten massieven vierkanten hoektoren, en het achtkante torentje aan den meest oostelijken hoek in zijn donkere omlijsting van zwaar geboomte een buitengewoon aantrekkelijk geheel, waaraan slechts de in 1750 gebouwde vleugel aan de achterzijde afbreuk doet.

In 1614—1615 werd het voltooid, zooals uit de sierlijke ankers boven de middelste drie ramen van den voorgevel en een opschrift in een der muren blijkt. Dit laatste — zeldzame uitzondering — vermeldt, met nog een anderen gevelsteen, zelfs den naam van den bouwmeester: Willem van Bommel, onder wiens leiding op een gedeelte van de oude fundamenten — want het oude kasteel was grooter — het nieuwe huis werd opgetrokken. Van dat oude kasteel is weinig bekend. Maar we weten dat het in 1582 door Staatsgezind krijgsvolk werd ingenomen en tot den grond geslecht. Dit barre optreden vindt zijn verklaring in de handelingen van Keppel's heer, Frederik van Pallandt, die, fel-Spaansgezind, een jaar te voren met behulp van Spaansche troepen de Staatsche bezetting van zijn kasteel had uitgemoord.

Voor 't eerst vinden we omstreeks 1180 van een heer van Keppel melding gemaakt. Anderhalve eeuw later gaat de stamheerlijkheid door huwelijk in het geslacht van Voorst over. Keppel's eerste heer van dit geslacht, Roderik van Vocrst, heer ook van den roeburcht Rechteren, was een gevreesd ridder, gehaat door de poorters en dorpers van het Oversticht. Zijn zoon Sweder maakte het al niet beter en moest het beleven dat zijn sterk slot Voorst na een langdurige belegering werd ingenomen en geslecht. Door het huwelijk van de laatste afstammeling van deze beruchte

heeren met Otto van Polanen, heer van Asperen, kwam in 't begin der 15e eeuw een nieuw geslacht heerschen op Keppel. Slechts voor korten tijd. Want Otto's zoon Johan stierf zonder kinderen na te laten, en diens zuster bracht door haar huwelijk de bezitting in de familie der van Rechterens, Keppel's laatste tot dat geslacht behorende heer, Frederic, die op zeer grillige wijze afwisselend bondgenoot en tegenstander van hertog Karel van Gelre was. Nadat hij zich in 1507 voorged met den hertog verzoend had, werd zijn kasteel Keppel in 1510 door de Utrechtschen veroverd en uitgebrand. Frederic versaaude niet en liet zijn zwaar geteisterd huis herstellen. Maar die herstellingswerken zouden zijn dood worden: in 1516 viel hij van een der steigers dood neer. Op nog slechts 15-jarigen leeftijd, in 1530, huwde zijn oudste dochter met Johan van Pallandt, heer van Horst en Issum, en sinds dien is tot op dezen dag Keppel in het geslacht der van Pallandt's gebleven.

Deze Johan van Pallandt was een krachtig voorstander van de Hervorming en dat reeds in jaren, toen men dit nog niet zonder gevaar kon zijn. Zijn zoon Frederik, in 1565 met van de oude leer en, later, van de Spanjaarden, wat, zooals hierboven reeds geschreven werd, de verwoesting van zijn kasteel ten gevolge had. Na een tiental jaren in ballingschap te hebben rondgezworven, maakte een plechtige belofte van nooit meer aan de zijde van den Spaanschen koning te zullen strijden, het hem mogelijk, naar de vaderlijke bezitting terug te keeren, waar hij zich wijdde aan den opbouw van het kasteel, dat evenwel eerst na zijn dood voltooid werd, onder de heerschappij van zijn zoon Johan. In de tweede helft der 17e eeuw braken weer onrustige dagen voor het uit zijn asch herrezen kasteel aan. In 1665 werd het door de Munsterschen vermeersterd, in 1672 door de Franschen bezet. De zonne-

koning, Lodewijk XIV, nam er in eigen persoon zijn intrek en ontving er de gezanten der benarde republiek, die 's konings voorwaarden kwamen vernemen, doch niet ontvangen werden, daar zij geen last hadden voorgelaten te doen. In dezen tijd was Adriaen Werner heer van Keppel. Evenals zijn zoon Karel Willem, die bij Malplaquet gewond werd, diende hij als officier in het leger van Willem III. Van de volgende heeren van Keppel, die allen hooge ambten bekleed hebben, willen wij hier slechts Frederik Willem Floris Theodoor noemen, een trouw aanhanger van Neerlands eersten koning. Zijn kleinzoon Mr. Frederik Jacob Willem baron van Pallandt overleed op Keppel in 1888. Uit zijn huwelijk met Jonkvr. Brantsen werden geen kinderen geboren. Zijn weduwe bewoont thans het kasteel, dat zulk een eerbiedwaardig verleden heeft.

Van het inwendige van het huis worde de deftige vestibule vermeld, met haar sobere stuc-versiering en fraai-gesneden trapleuning, verder de „blauwe zaal” in den grooten toren, waar een aantal familieportretten hangen en mooi porcelein prijkt — zijn naam dankt het vertrek aan de blauwe tint van de zeker nog uit oude tijden dagtekenende gewelfde zoldering — en dan de groote zaal, die bijna de geheele lengte van den linkervleugel van het gebouw inneemt. In deze zaal prijkt een rijk bewerkte schouw, waarop tusschen velerlei familie-wapens het ruiterportret te aanschouwen is van Heer Adriaen Werner van Pallandt. Behalve tal van kostbaarheden als fraaie vazen en meubelen, vindt men hier een menigte afbeeldsels van vorsten en vorstinnen uit de eerste helft der 18e eeuw en familieportretten; het grootste deel van deze merkwaardige verzameling is afkomstig van Christiaan Karel van Lintelo, een invloedrijk diplomaat en geleerde, wiens dochter na haars vaders dood, met de heerlijkheden Walvoort en de Ehze, ook deze portretten aan haar echtgenoot Frederik Willem Floris rijksvrijheer van Pallandt bracht.

Met zijn omgeving van fluweelige gazons, kleurige bloemperken en majestueus geboomte, vormt het kasteel Keppel een mooi plekje in het schoone Geldersche land.

A. I.

De twee getrouwen.

(Slot).

ENMAAL in het jaar hield, vóór dat de koeien in de winterstal gherbergd werden, de boer groote schoonmaak.

Kisten en vaten, oud hooi en stroo werd uit de schuren gehaald, de vloeren gereinigd en alles voor een zindelijke ontvangst in gereedheid gebracht.

Wie dat schoonmaken niet aanstond, waren de

ratten en muizen, die zich een jaar lang in ongestoorde rust hadden kunnen verheugen. Vele van hunne soortgenooten werden bij deze gelegenheid gevangen en gedood en de rest moest elders een schuilplaats vinden.

Zoo was „Kortstaart” de rat in den Sparreweg gekomen.

Aan den slootkant, waarin zich vele holen bevonden, had hij zich genesteld en weldra voelde hij zich in deze kalme omgeving goed op zijne plaats. De ramp werd door zijne komst echter nog grooter.

Het leven van de zwakkere bewoners was nu steeds in gevaar, want wat scherptand ontging, viel kortstaart ten prooi en omgekeerd.

Deze twee, in kracht gelijk, schenen elkander niet persoonlijk te durven bestrijden, doch zochten elkaar te bevechten door het wegeten van het in de haag aanwezige voedsel.

Reeds lang had het kikkergezang in de sloot opgehouden, de laatste veldmuis was aan scherptand ten offer gevallen, en kortstaart had het tweede broedsel van het spotvogeltje verstoord.

Het hazenpad lag verlaten en reeds groeide hier en daar eene sappige paardebloem midden op het pad en zag kans

HET KASTEEL KEPPEL, GEZIEN VAN HET NOORD-OOSTEN.

zich geheel te ontplooiën, daar kreupelaar met haar overgebleven kind een ander spoor volgde.

In het nest in de kamperfoeliestruik was sedert enige dagen leven te bespeuren en de vrees van de tortels dat de aanwezigheid van hun kinderen aan wezel en rat bekend zou worden, maande hen tot groote omzichtigheid bij het naderen van het nest en het voederen der kinderen.

Geruischloos gleden zij door het loover, en bij het verlaten van het nest vlogen zij eerst op grooten afstand ervan met overdreven lawaai weg om daarmee de vijanden te misleiden.

Reeds dikwijls had kortstaart zich hierdoor laten bedriegen, was op het leven aangelopen, doch om niets anders te ontdekken dan een vluchtende vogel.

Ook scherptand, overigens minder gevoelig voor dergelijke listen, keek nu en dan met begeerige oogen naar de onbereikbare prooi, temeer daar honger zich nu en dan bij haar liet gevoelen.

Bij het vermoorden van de laatste buit is hij gekomen. 't Is een vijand, die niet te verdringen is. Hij is sterker dan scherptand en kortstaart en tevens een gevaar voor de jonge tortels, die dik en weldoervoed liggen te wachten op den dag dat hun wiken sterk genoeg zullen zijn om hen te dragen. Nu en dan slaan zij de vleugeltjes al uit, bewegen ze snel heen en weder als om de spieren te sterken. Een doffe, gesmoorde waarschuwingskreet roept hen dan toe voorzichtig te zijn, want de dood loert van alle kanten.

Kozend glijden de stralen der maan over het donkere groene loover van den spar, vleiend omschuiven zij de twee slapende gestalten der tortels, die, nu de jongen al bevederd zijn, des nachts niet meer op het nest slapen; diep dringen de stralen in de haag en beschijnen daar de wandrochtelijke, knoestige eikenstronken, beglanzen de rechtopschietende loten van de els, werpen grillige licht- en schaduwplekken in de kamperfoeliestruik en verlichten den slootwal, waar kortstaart zijn verblijf houdt.

Niets beweegt, alles slaapt, slechts een gonzende kever verbreekt met zijn zangerig gezoom nu en dan eens de stilte.

Plotseling ritselt het in de kamperfoelie, flitst als een bliksemstraal iets langs den elzenstam, waardoor de hop naar klokjes te klingelen zet, dan beweegt zich aan den slootkant iets anders, sluipt nader, de helder zwarte oogen gericht naar de plaats, vanwaar het ritselen kwam. Om beter te zien verheft kortstaart zich op de achterpooten en ziet hoe scherptand als een slang door de warreling van takken kruipt, en tegelijkertijd ziet hij het doel van den strooptocht.

En verbaast zich een oogenblik er over, dat hij het nest niet eerder ontdekt heeft.

Maar nu ook komt bij hem het verlangen op om de buit aan de wezel te betwisten, want reeds dagen brandt de honger in zijn ingewanden. De honger naar vleesch pijnigt hem al lang en nu is de prooi zoo dicht bij, dat ze slechts met weinig moeite te bereiken is.

Tusschen deze en hem stelt zich echter een ander, zijn vijand, dien hij steeds uit den weg is gegaan, doch daarom niet minder haat in hem heeft doen groeien.

De wezel is zich van niets bewust. Slechts heeft hij het doel voor oogen om de jonge duiven te bemachtigen en eenmaal op jacht zijnde verliest ze — zooals in haar aard ligt — alle voorzichtigheid uit het oog. Wreed blinken hare tandjes, de stompe oortjes drukt zij in haar nek, het korte staartje beweegt zich steeds heen en weer en de indeuking van den rug geeft haar bij het gaan de beweging van de slang.

Nog heeft zij het nest niet bereikt, als de rat die zich niet langer bedwingen kan, met een paar sprongen de tak heeft bereikt, waarop het nest rust.

De jonge tortels zijn ontwaakt en slaan met opgeblazen krop hulpeloos met de zwakke vleugels naar hun belagers.

Ook de ouders in den spar worden door het ongewoon gerucht wakker, doch durven hun plaats niet verlaten, nu het geen dag is.

Klein Jantje tuurt uit zijn schuilhoek naar de twee indringers en weet, dat hier weldra een drama zal afgespeeld worden.

Hij laat even hard en schel zijn waarschuwingskreet hooren, doch de roovers blijven hiervoor onverschillig, daar hun haat, hun verlangen naar voedsel, en de stekende hongerpijn te groot is na dagen van vasten. Met opgetrokken rug en stijve pooten valt met snerpend gekrijsch de rat het eerst aan, doch glad als een aal glijdt scherptand door de ranken en ontwijkt den aanval.

Kortstaart ziet nu het terrein vrij en denkt zich nu gemakkelijk van de duiven meester te kunnen maken, doch zoo licht laat de wezel zich haar prooi niet ontnemen en als een ontspannen veer vliegt zij den rat naar den strot om haar scherpe tanden er in te zetten. Een centimeter hooger en 't zou met kortstaart gedaan zijn geweest, maar nu heeft hij nog de macht om zijn krachtig gebit in den hals van de wezel te plaatsen. Beiden voelen, dat het hier om het leven gaat. Vaster en vaster sluiten zich de kaken. Al dieper dringen de tanden in elkanders nek, als messen snijden zij door spieren en aderen. Met hun pooten omstrengelen zij elkander en nu geen houvast meer hebbende aan de takken, vallen zij in het water onder hen. Hier is de rat in zijn element. Hij tracht de wezel onder te trekken, doch deze, ook goed zwemmer, geeft geen kans. Weldra verzwakken hun pogingen, de rat moet den strijd opgeven, daar scherptand haar tanden gedrukt heeft op den slagader, waardoor nu langzamerhand het leven wegvloeit.

In doodsangst knelt de rat zijn kaken echter opelkander, stuiptrekt eenige malen en ligt dan stil.

De wezel tracht nog met zwakke pogingen zich van zijn aanvaller te ontdoen, maar het is of het water haar al dieper naar beneden haalt en niet lang duurt het of eene flauwe rimpeling schilfert

in het zilver maanlicht over de oppervlakte en dan keert de rust terug. Het nachtelijk drama is voorbij.

In nevelwit verzonken ligt de heide te wachten.

Zij wacht op het herfstfeest, als Moeder Natuur haar den lilamantel met sierlijken plooiënval om de schouders zal werpen.

Zij wacht op de komst van de feestelingen, die zich dronken zullen drinken aan den honig in volle kelken te drinken gezet.

Zij wacht op de pelgrims, die van Noord naar Zuid over haar vlakte zullen trekken.

Zij wacht en haar blik is naar het Zuiden gericht.

Eenzaam in stomme berusting staat de spar aan den sparreweg.

Wel wijzen zijn takken naar het Zuiden en Noorden, naar het Oosten en Westen, doch de invloed van de wisseling der tijden laat zich bij hem voelen.

De levenssappen vloeien langzamer, het hart onder den gladden bast klopt niet meer zoo snel en onmerkbaar haast slaapt hij in.

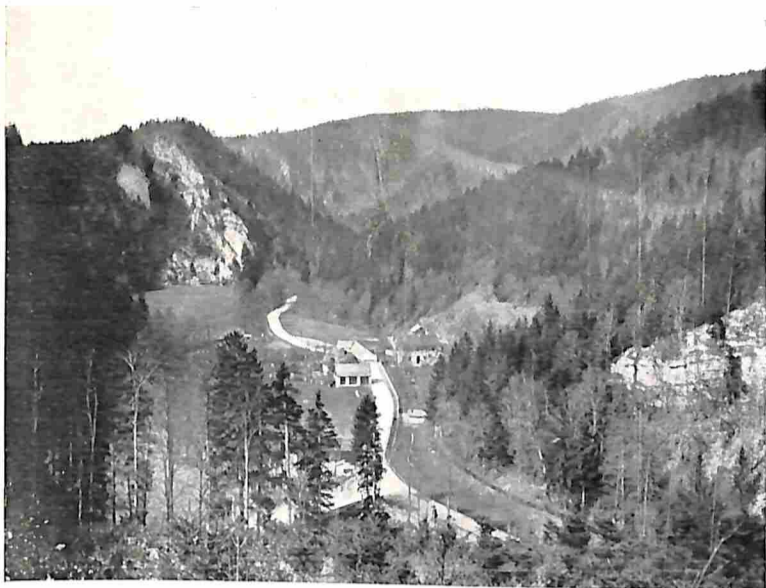
Nu en dan krijgt hij bezoek van wat zwerfende meezen en krijscht in den dooden top een kraai zijn winterlied uit, doch dit kan hem niet wekken uit zijn schijndooden toestand.

Een roodborstje, een heggemus, en een treklijster bezoeken de haag nu en dan, waar Klein Jantje weer bezit heeft genomen van zijn eikenstronk, en met kleine lachgeluidjes zijn tevredenheid daarover te kennen geeft.

Ook kreupelaar gaat bij helder maanlicht weder over het

HET KASTEEL KEPPEL, VOORZIJD.

LANDSCHAP BIJ BLANSKO.

hazenpad en schrijft met duidelijke teekens den weg dien zij gaat.

De tortels zijn echter verdwenen naar warmer land en hebben in eenzaamheid den spar achtergelaten. Als echter in den sparweg de lente haar eerste schreden zet, als dotter en anemoon haar kelkjes zullen ontplooiën onder den drang van de zonnestralen, staat de spar in zelfbewustzijn boven alles uit en wacht.

In vol verlangen strekt hij zijn armen uit naar alle windstreken, doch zijn blik gaat naar het zuiden vanwaar hij hun komst verwacht.

Plotseling vaart een siddering door zijn takken en zacht ruischend zingt zijn loover een welkomsgroet aan de twee getrouwen, die na langen wintertijd weder tot zijn top zijn teruggekeerd.

H. E. KUYLMAN.

EEN UITSTAPJE IN DE OMSTREKEN VAN BRÜNN.

EEN der fraaiste streken, misschien wel het allerfraaiste gedeelte van de jonge republiek Tschecho-Slowakije, is ongetwijfeld de streek ten Noorden van Brünn.

De Tschecho-Slowakische Republiek is in 1918 op initiatief van den Amerikaanschen President Woodrow Wilson gesticht, nadat de tegenwoordige President der republiek, Masarijk, die voor dien tijd hoogleeraar aan de Praagsche Universiteit was, de aandacht gevestigd had op de rechtmatige aanspraken van het volk der Tschechen, dat vroeger een belangrijk rijk in Midden-Europa had beheerscht, en daarna eeuwen lang gezocht had onder Duitsche overheersching. In den grooten wereldoorlog heeft een deel van het Tschechische volk, waaronder Masarijk, zijn heil gezocht in aansluiting bij de Entente; de Tschechische legioenen hebben aan het Westfront medegestreden.

Aan deze mannen vooral was het te danken, dat men aan het verzoek der Tschechen gevolg heeft gegeven, en dat de Entente bij het Vredesverdrag in 1918 de Tschecho-Slowakische Republiek als gevestigd heeft erkend, en daarom staan zij bij de volbloed Tschechen evenzeer in aanzien, als zij door de Duitsche bevolking van dit land, die ongeveer 1/3 van het geheel vormt, als renegaten worden gehaat.

De jonge republiek omvat de landstreken: Bohemen, en Moravië, Slowakije, met een deel van Galicië en een deel van Silezië. De bevolking is dan ook zeer heterogeen: langs de randen van Bohemen vindt men Duitschers, in het centrum van Bohemen en Moravië Tschechen, in Slowakije Slowaken, en langs de Oostgrenzen Polen, Rumeniërs en Ruthenen. Dat er meer dan één volk in dit land woont, ziet men dadelijk aan het papieren geld, dat de muntwaarden in 6 talen aangeeft (Tschechisch, Slowakisch, Duitsch, Poolsch, Russisch en Rumeensch).

Meestal noemt men de Tschechen en Slowaken in één adem; ofschoon de talen iets van elkaar verschillen, is dit verschil niet grooter dan tusschen de talen van twee stamverwante volksgroepen; ook hun gewoonten en gebruiken toonen zeer veel gelijkenis. Volgens de Tschechen zijn de Slowaken en zij

één volk; de Slowaken echter beschouwen zich als een afzonderlijk volk.

Men heeft de moeilijkheid trachten te omzeilen, door deze twee volksstammen voor een proeftijd van 20 jaren tot één republiek te vereenigen.

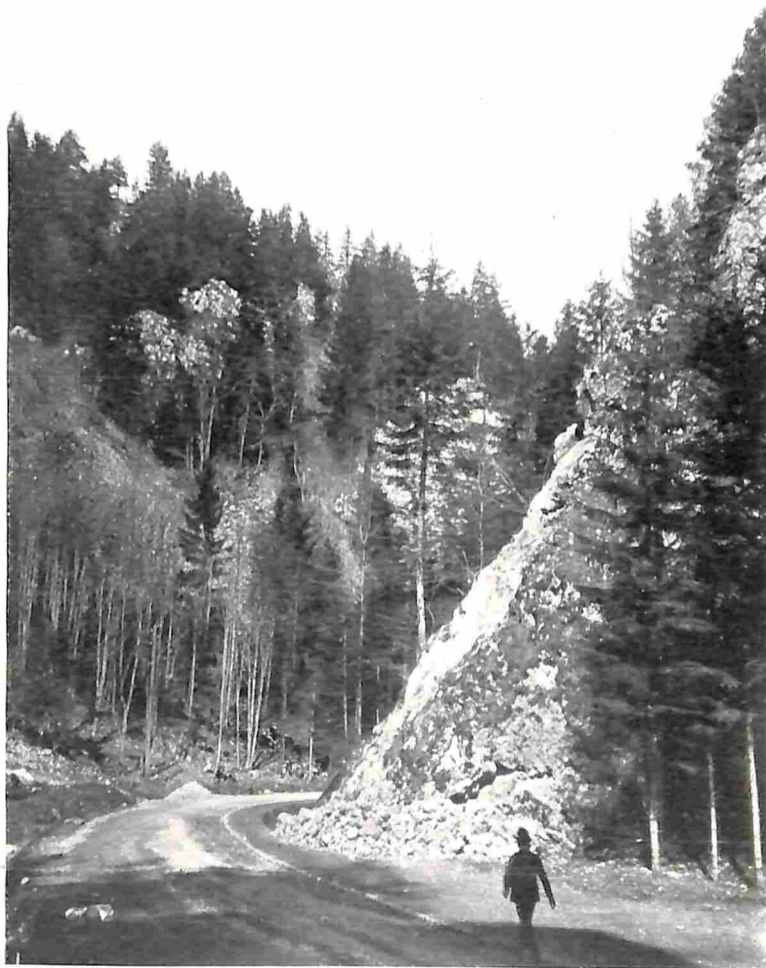
Als Hollander voelt men zich na korten tijd hier zeer op zijn gemak; de menschen zijn buitengewoon behulpzaam en voorkomend, vooral als ze merken met Hollanders te doen te hebben, want hiervoor schijnt men in Tschecho-Slowakije een bijzondere sympathie te gevoelen. Het is mij meermalen gebeurd, dat een Tschech, toen hij hoorde dat ik Hollander was, plotseling veel beleefder werd.

Wat de taal betreft, de ontwikkelde Tschechen spreken zeer goed Fransch en worden het liefst in deze taal aangesproken, Engelsch verstaat ongeveer niemand, Duitsch spreekt de kleinste jongen. Echter is het den vreemdeling aan te raden, eerst te laten merken, dat hij geen Duitscher is, alvorens een Tschech in het Duitsch aan te spreken, aangezien de herinnering, die men aan de Oostenrijksche overheersching heeft, niet van de aangenaamste schijnt te zijn.

Het centrum van Moravië is de stad Brünn. (Tschechisch Brno). Deze stad is in zielen aantal de tweede stad des lands (Praag of Praha als hoofdstad is het werkelijke, geheele centrum des lands), ze heeft meer dan 100.000 inwoners, en is dus ongeveer van de grootte van Utrecht.

Toch doet de stad meer aan Amsterdam denken. Men heeft hier zeer uitgebreide winkelbuurten, met groote magazijnen en enorme etalages, over het algemeen zeer smaakvol ingedeeld. Een groot deel der Brno'sche bevolking leeft van de textielnijverheid, die hier in groote wolspinnerijen, weverijen en ververijen sterk vertegenwoordigd is. Men verwerkt hier ook wol van de Moravische Hoogvlakte, doch het meerendeel wordt geïmporteerd, vooral uit Engeland, ook wat uit Holland.

Brno zelf is een stad met groote huizen — vele families bewonen één huis — en flinke breede straten met talrijke plantsoenen. Bijzonder mooie architectuur treft men er niet aan, de eenigszins monumentale huizen, voor het meerendeel gebouwd, met zeer weinig variatie. De stad, die in het gelukkig bezit is van een Universiteit, ligt aan de rivier de Zwittawa, die zich door de Moravische Karst kronkelt, door een der schoonste streken van Tschecho-Slowakije.

BLANSKO. DE WEG NAAR DE GROTTEN

Na deze, misschien wat uitvoerige, inleiding, thans een woordje over het natuurschoon ten Noorden van Brno. Wil men hier dadelijk de schoonste natuurtafreelen genieten, dan neme men een kaartje naar Blansko, een dorpje, ongeveer drie kwartier sporen van Brno verwijderd, aan de groote hoofdlijn Weenen Brno-Praha, en dus gemakkelijk te bereiken.

Tusschen Brno en Blansko spoort men langs een woeste bergstreek, waar des zomers de geheele Brno'sche bevolking afleiding zoekt na een jaar van ingespannen arbeid. De „Sommer-Frische" van de bewoners der Moravische hoofdstad.

De bergen der Moravische Karst maken tusschen Brno en Blansko een zeer grilligen indruk, die doet denken aan een woeste zee tijdens een orkaan bevroren. Naast glooiende hellingen met geboomte begroeid en bedekt met een zacht fluweelen moskleed, ziet men scherpe toppen van naakten kalksteen; al deze bergen en bergreeksen staan ongeordend door elkaar, nu eens van elkaar gescheiden door diepe kloven, waarin een bergbeekje zijn helder klaterend geluid, of ook wel een waterval zijn donderend geraas doet hooren, dan weder door de zachte golving van een schaduwrijk lieflijk dal.

Het woeste en ongeordende dezer bergstreek blijkt wel uit het feit, dat men, ofschoon de spoorlijn het dal der Zwittawa volgt, tusschen Brno en Blansko negen tunnels passeeren moet, waaronder eenige vrij lange.

Blansko is een klein dorp, dat gelegen is aan een zijriviertje der Zwittawa, waar men het eerste voorproefje krijgt van het bergland, dat men gaat bezichtigen. Men treft hier zeer vele kleine industrieën aan, die hun beweegkracht door middel van groote houten raderen aan het stroomende water ontleenen, aan welks overkant de bergen van in de zon geblakerden kalksteen met hun schelle witheid de oogen op den duur pijnlijk aandoen, die toch al veel te lijden hebben van de groote stofwolken door elke voorbijrijdende houten kar achter zich opgeworpen;

Van Blansko uit kan men met een zeer gerieflijk ingerichte auto-omnibus in een half uurtje het vlek Macocha bereiken, dat een Europeesche reputatie moest genieten. Want dit dorpje kan bogen op de nabijheid van een drietal grotten en van een omgeving om te wandelen, waarvan misschien in geheel Europa de wedergade moeilijk te vinden is. De voornaamste grot is een druipsteengrot, waarin men kan bewonderen, hoe de Natuur met haar onuitputtelijk geweld tientallen van eeuwen voortwerkt aan allerlei schoone zuilen en pilaren, en palmen met afhangende bladeren, en ontelbare andere kunststukken heeft gewrocht. Men staat verbaasd over de getrouwe afbeelding van een heks, die voorover gebogen staat, en met haar dunnen staf naar den weg zoekt; verder zal de gids u wijzen op een meertje, waarin ge twee gedaanten ziet, die bij nadere beschouwing sprekend gelijken op twee badende kinderen. Het Haagsche wapen is hier door den onverpoosd groeienden druipsteen eveneens zeer natuurgetrouw nagebootst, doch den meesten indruk maken de tot tien meter hooge ranke zuilen, die in hun dikste gedeelte geen grootere doorsnede hebben dan 7—8 c.M. Wanneer men hierbij bedenkt, dat voor het vormen van een kubieke millimeter ongeveer tien jaren noodig zijn, dan verzinkt daarbij alle menschenwerk in het niet; waren de pyramiden in Napoleon's tijd een veertigtal eeuwen oud, voor het maken van deze

wonderen zijn duizenden eeuwen noodig geweest. In deze grotten, die alle electricisch verlicht en helaas ontsierd zijn door de onvermijdelijke hekken van ijzergaas, die het publiek moeten beletten de scheppingen der natuurkrachten in een oogenblik te bederven, door van de druipsteenmonumenten stukjes af te breken, gevoelt men die zonderlinge kilheid, die de nabijheid van veel vocht in ondergrondse gewelven aankondigt. Bovendien ziet men overal aan de zoldering de druppels der verzadigde zoutoplossing in het electriche licht schitteren en om de twee meter naar beneden vallen. Wanneer men deze druipsteengrotten, die volgens deskundigen niet voor de grot van Han behoeven onder te doen, bezocht heeft, kan men na een flinke wandeling over de bergen, een tweede grot bereiken.

Deze wandeling voert langs een steil omhoogstijgend pad op een der hoogste toppen van den geheelen omtrek, waar men onder het beschuttend loof op zijn verhaal kan komen na de warme en vermoeiende klimpartij en waar men een schitterend uitzicht heeft. In de diepte ziet men een weg zich als een

helder wit lint kronkelen, vlak voor den berg splitst hij zich in twee deelen, die den berg als twee armen trachten te omvatten; hier en daar blakert in het zonlicht een stuk naakte kalkrots u tegen, als ge met het oog den loop van den weg poogt te volgen, die langs eenige huisjes met schilderachtige kleuren in het verre geboomte verdwijnt.

Wanneer men den top overgetrokken is, komt men aan een terras, waar een uitspanning gelegen is. Van het hekje, dat dit terras omzoomt, kan men recht naar beneden kijken in een put, die tot 150 M. diepte in de aarde dringt. Deze put schijnt ontstaan te zijn door het instorten van een grot, waarvan het overgebleven deel de tweede der drie beroemde grotten van Macocha vormt. Op den bodem van dezen put ziet men een laag eeuwige sneeuw liggen, die van zulk een hoogte op een vlekkeloos wit wollen kleed gelijkt, en onderbroken wordt door een ondergrondsch stroom, die even voor den dag komt, een scherpe lijn door het sneeuwkleed trekt, en dan weer spoorloos in het binnenste der aarde verdwijnt.

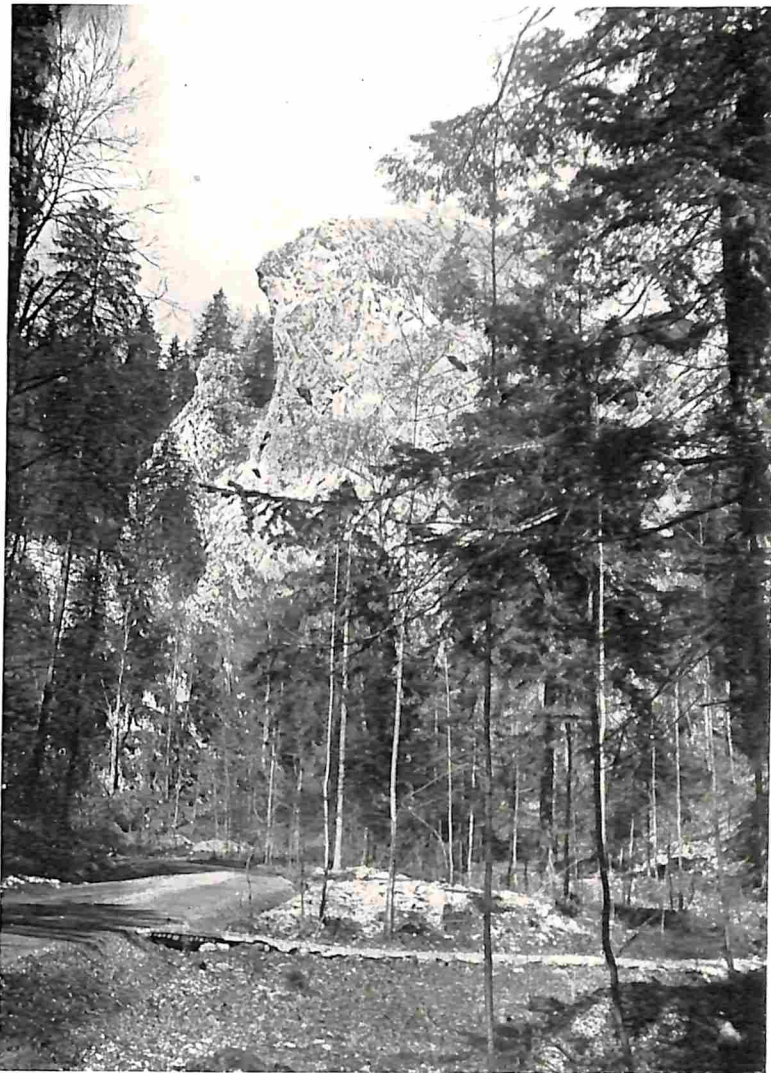
Doch wat een juister begrip van de afmetingen van het geheel en van de ontzagwekkende diepte van dezen kuil

geeft, is een lange metalen ladder, die begint in een balkonnetje aan een ongeveer 20 à 30 M. lager gelegen plateau, en eerst onder een hoek van ongeveer 60° naar beneden wijst, zich halverweg in een bevallige bocht kromt en eindigt in een onderstel dat met eenige wieltjes op de sneeuw rust. Dit laatste is noodzakelijk om den ladder in staat te stellen de op en neergaande beweging der sneeuw in winter en zomer te volgen.

De grot, die in dezen put uitmondt, is ook langs een anderen weg te bereiken.

Wanneer men zijn wandeling vervolgt, komt men bij het afdalen van den berg aan een zig-zag weg, die den wandelaar in staat stelt de steile helling op zijn gemak, zij het dan ook langs een omweg, af te dalen. Hierna volgt de weg een dal, dat nauw tusschen de bergen samengeknepen langs vele rotsen en spelonken voert naar den ingang van de grot, die in den bovenbeschreven put eindigt, terwijl zich hier dichtbij ook de ingang der derde grot bevindt, waarin men een ondergrondsch riviertje kan zien stroomen.

Na een korte wandeling langs een luid bruischend beekje,

DE KALKROTSEN BIJ BLANSKO.

dat zich met geweld een baan breekt tusschen de rotsen en den harden stoffigen Mac-Adamweg, kan men de halteplaats van den omnibus weer bereiken, die de vermoeide reizigers naar Blansko terugvoert.

Niemand zal zonder hoogst voldaan te zijn over het genoten natuurschoon, den terugrit naar Brno aanvaarden.

H. A. W. SCHEUER.

Het kasteel en de poorten van Valkenburg.

HET ontstaan van dit, aan bijna alle Nederlanders bekende plaatsje in de schoone Geulvallei, hangt naar alle waarschijnlijkheid samen met het bouwen zijner burcht door een der eerste heeren van Valkenburg. Oorspronkelijk bezaten deze slechts de heerlijkheid Oud-Valkenburg, waar zij hun eerste slot hadden en was Gosewijn II, die tusschen 1166 en 1170 stierf, voogd over het gebied der proostdij Meerssen. Deze „proostdij” was eene kerkelijke instelling met immuniteit d.i. vrij van alle bemoeiingen van staats-ambtenaren. Het ambt nu van voogd, dat namens den keizer werd uitgeoefend, bestond hierin, dat de bestuurder der immuniteit met hem in overleg trad wanneer het gold overdrachten e.d. van vast goed en behandeling van crimineele zaken. Als vertegenwoordiger van den keizer riep hij de militie in tijd van oorlog op en moest de stichting, waarover hij was aangesteld, beschermen. Daar deze ambtenaren niet in het gebied hunner voogdij mochten wonen, bouwden de voogden van Meerssen hun kasteel juist op de grens daarvan n.l. op eene vooruitspringende rots in het huidige Valkenburg. Zooals de meeste voogden van dien tijd breidden zij ook hier hunne macht reeds vrij spoedig zoodanig uit dat zij bijna absoluut heer en meester waren in de immuniteit.

In de nabijheid van dit kasteel nu vormde zich langzamerhand het stedeke Valkenburg, thans om zijne bezienswaardigheden en aan natuurschoon rijke omgeving zoo gezocht.

Op den top van den kasteelberg lag de eigenlijke burcht, omgeven door afweermuren en voorzien van wachtterens. Westelijk van het hoofdgebouw lagen, daarvan gescheiden door het slotplein, de bijgebouwen voor het personeel enz. De opgang tot het kasteel binnen de stad bevond zich aan de zijde der tegenwoordige Berkelstraat. Een weg voerde onmiddellijk langs den voet van den berg van de Berkelpoort af, achter de huizen, die destijds (1550) eerst begonnen tegenover de Maternusstraat naar den opgang tot den z.g.n. Haselderhof, den tuin van het kasteel (thans restauratie). Deze werd aldus genoemd naar de bewoners van het gehucht Haasdal, die tot het onderhoud ervan in heerdienst gehouden waren. Een klein straatje stond schuinlinks tegenover den hoek Groote straat en Berkelstraat met dezen weg in verbinding.

Een tweeden opgang met poort bevond zich aanden „dwingel”. Wij vonden in eene opname van noodige reparatie's aan het kasteel in 1624 behalve de „opperste porte” en de tweede poort met valbrug nog het volgende: „Oyck is dye derde „poorte aen den dwinghel ofte weech (*weg*) dae men metten „waegens opvaerdt bevonden seer gebroeken, ende moet „daer geslagen werden (*worden*) eenen nieuwen steenen „boeghen ende versien met iseren banden”.

Deze heeft dan buiten den eigenlijke ring- of dwingermuur gelegen, langs den weg naar Sibbe.

Van het kasteel zelf, dat een langwerpige vierkant gebouw was, zijn o.m. de zgn. ridderzaal, waarvan de lezers hierbij eene afbeelding vinden, met eenige kleinere vertrekken, waaronder de vrouwenerker, en de kapel over. Zonder tot nu toe de juiste ligging er van te kunnen bepalen vonden wij, dat er in 1628 nog de volgende vertrekken waren: de zaal (reeds gemeld), het „duisterkamerken”, de „neren” (d.i. portaal) de korporaalskamer, de steenkamer, Heer Jannenkamer en de Nelissenkamer.

De lotgevallen van dit bouwwerk, als ook der twee hierna beschreven poorten, hangen natuurlijk ten nauwste samen met die van zijne oorspronkelijke bewoners, de heeren van het land van Valkenburg.

Deze ook maar beknopt hier mededeelen zou te ver voeren. Daarom meenen wij te kunnen volstaan met de korte opsomming van enkele der belangrijkste feiten uit hunne geschiedenis. O.m. de verwoesting van 1122 onder Gosewijn II en de verbranding en afbraak door de Brabanders in 1328. De inname door Alva in 1568, door stadhouder Frederik Hendrik in 1632, de terugname door de Spaanschen in 1636, de herneming en slooping door de Staatschen in 1644, die het echter in 1648 weer herbouwden en eindelijk de definitieve

vernietiging op 10 December 1672 door troepen van het garnizoen van Maastricht. De ruïne werd in 1797 door graaf de Hoen de Neufchâteau gekocht en is thans eigendom der Katatomben-Stichting, die met Rijkssteun bezig is den eens zoo trotschen burcht te restaureren.

In nauw verband met de verdediging van het kasteel stonden de poorten en wallen van het stadje Valkenburg, dat zich ongeveer in een breed uitlopenden vierhoek van den kasteelberg af tot aan de Geul uitstrecte. De wallen omvatten den burcht en de stad. Uitgaande van het zuidwestelijk punt achter het

Foto C. Steenbergh.

DE RUÏNE VAN VALKENBURG.

kasteel, waar zij met een hoektoren begonnen, strekten zij zich langs den dwingelweg (de tegenwoordige v. Meylandstraat) uit over den bergrand tot aan de Berkelpoort. Hier vormde deze muur den z.g.n. dwinger, ook dwingel, van het kasteel d.i. den buitenste verdedigingsgordel, vandaar de naam „dwingelweg”. Van de Berkelpoort af liep de muur langs den z.g.n. „Berkelwyer (wyer = vijver) tot aan de Geul. Daar vormde de Palankatoren den hoek van den zich langs het genoemd rivierte naar het Westen uitstreckenden wal. Bij de tegenwoordige brug aan het hotel du Pont lag de thans verdwenen Geulpoort, waarboven een torentje met stadsuurwerk.

Verder westwaarts liep de wal tot den verdwenen Hallertoren, gebouwd in 1456—1457 — het tegenwoordige gebouw staat eerst sedert 1635 —, om zich dan Zuidwaarts langs den z.g.n. „Grendelwyer” aan de Grendelpoort aan te sluiten. Zuid-oostwaarts liep dan de muur bergop langs den Haselderhof tot ongeveer in de helft der helling, waar zij een hoek naar buiten maakte en de opgang met poort naar het kasteel voor voertuigen was en zich dan verder bij den hoektoren waarvan wij zijn uitgegaan aansloot. Ook hier was de vestingmuur tevens dwingermuur.

De Grendelpoort, waarvan op blz. 370 twee afbeeldingen, ligt thans bijna geheel door huizen ingesloten bij het einde van de Muntstraat op den weg naar Maastricht over Berg en Terblijt. Wanneer de oorspronkelijke poort werd gebouwd is onbekend.

Dit zal zeker vrij vroeg geweest zijn in verband met de verdediging van het kasteel, dat volgens den heer Th. Dorren, die zijne beknopte geschiedenis uitgaf, onder Gosewijn I vóór 1100 moet gebouwd zijn. Het tegenwoordig nog bestaande gebouw is echter niet van zoo'n ouden datum ook tengevolge van de herhaalde herstellingen, die mede door de vele belegeringen, noodig waren. De torens waren vroeger van daken voorzien, in 1459 werden ze nog hernieuwd, nu zijn ze niet meer aanwezig. Het kruis evenals het wapentuig voor de verdediging der stad werd op de Grendelpoort in den „toeren ten Grendelwart" d.i. aan den kant van den Grendel, bewaard. In 1464 werd, waarschijnlijk in verband met de strooptochten der Luikenaren in het land van Valkenburg, welks heer Philips van Bourgondie, als hertog van Brabant, den bisschop van Luik tegen zijn oproerig volk steunde, een wachthuis bij de Grendelpoort gebouwd. Dit bleek niet tevergeefs, want reeds in 1465 pleegden de Luikenaren een aanslag op ons stadje en deed het wachthuis dag en nacht dienst. Ook omstreeks 1484 waren het weer de Luikenaren, die de vreedzame Valkenburgers in hunne rust kwamen storen. Onder de gebroeders de la Marck en vooral het Everzwijn der Ardennen, Willem de la Marck, takelden zij de Grendelpoort zoo toe, dat de geheele stadsinkomsten naderhand niet voldoende waren om de schade te herstellen!

Naast deze poort lag de „Gringelsput", thans gedempt, waarvan het heette dat wie niet van den Grendel („gringel") gedronken had geen echte Valkenburger was. Zooals wij zagen heette de gracht hier ook naar de poort n.l. „Grendelwyer". Ze schijnt echter eerst in 1458 gegraven en van muurwerk voorzien te zijn; dit laatste, met twee bolwerken, is nog vrij goed bewaard gebleven.

De Berkelpoort, in den ouden tijd ook Jan Royenpoort genoemd, ligt in de Berkelstraat op den weg naar Oud-Valkenburg. Ze ontleent haar naam aan een oud geslacht „van Birkelaer," dat in de 14e eeuw met de leenen Nederheim en den

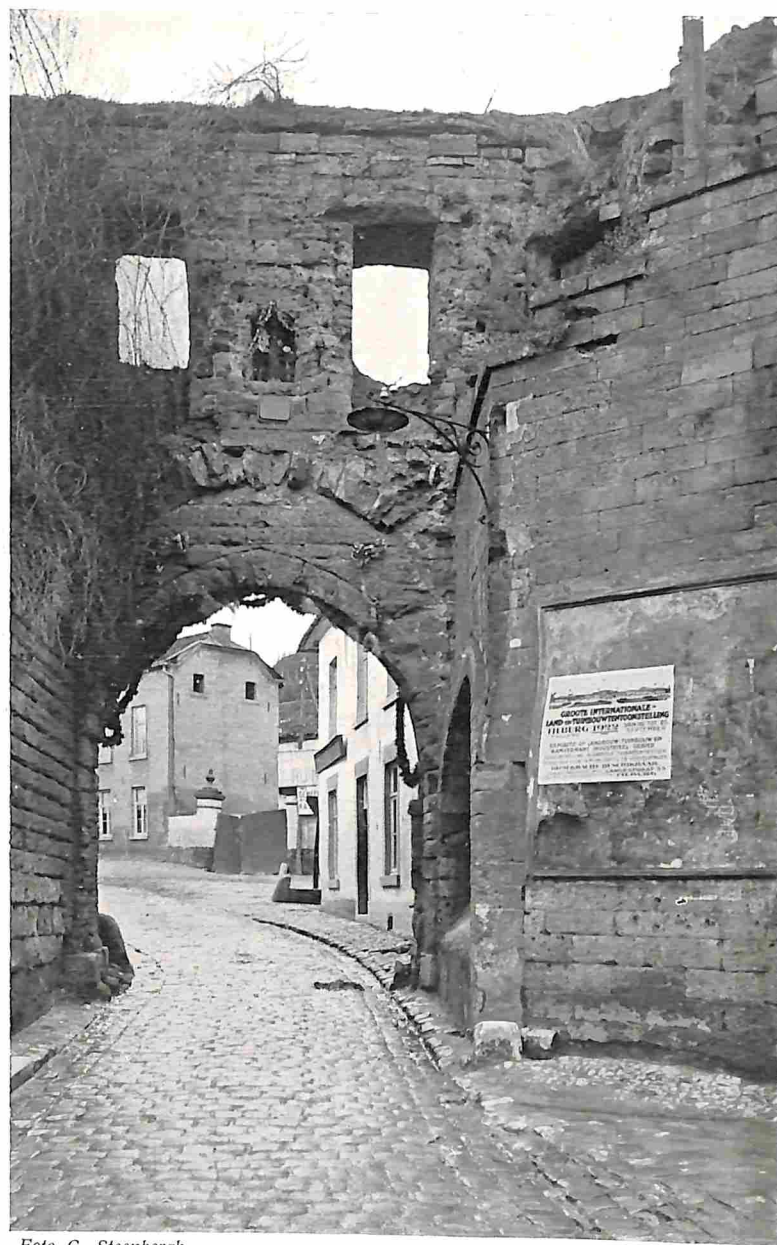

Foto C. Steenbergh.
DE GRENDELPOORT TE VALKENBURG, BINNENZIJD.

Foto C. Steenbergh.
DE GRENDELPOORT TE VALKENBURG, BUITENZIJD.

Haller te Valkenburg beleend was. Wanneer ze gebouwd werd is tot nu toe onbekend. Evenals de Grendelpoort zal dit in verband met de verdediging van kasteel en daarbij ontstane stad niet lang na de 12e eeuw zijn geweest. De afbeeldingen doen den lezer duidelijk het verschil met de Grendelpoort zien. De torens, die zooals gezegd onmiddellijk met de wallen verbonden waren, zijn hier niet rond maar vierkant terwijl de poortopening spits toeloopt, hetgeen op een anderen bouwdatum wijst. In het beleg der Luikenaren in 1484, hiervoor aangehaald, werd de Berkel- evenals de Grendelpoort door de burgers bewaakt. Ze heeft toen echter niet zooveel geleden als deze laatste.

Voor de poort zelf heeft de „Valbrug", vroeger Birkelbrug, gelegen, over den „Birkelwijer," de stadsgracht ten Oosten. In 1464 werd deze door Lenart den Pluchmaker en Pauwels van Clummen tot ophaalbrug verbouwd. Als „poirteneir" van de twee „overste poirten" — de Grendel- en Berkelpoort— komt in 1463 een zekere Collaer voor, die dan zooveel als poortwachter der „vesting" zal geweest zijn.

Met de verwoesting van het kasteel in 1672 verviel Valkenburg als versterkt steunpunt voor in deze streken opererende troepen, en behield met zijne ruïne en poorten alleen de herinnering aan romantischen riddertijd.

JOS. VAN DE VENNE.

Van hoofsche krijgers.

't Machtige Holland, 't deftige Sticht, 't rijke Zeeland, Gelderland met schrale Veluwe en vette Betuwe, 't armzalige Drente, Friesland en 't verre Groningen zijn na heel veel zorgen tot één geheel samengegroeid. En dit geschiedde met des te meer moeite, waar zelfs de steden onderling elkaar nauwelijks konden verduren. Is er wel nog één Deventerman, die den Zutfenaar au sérieux neemt en gelden Amsterdammer en Hagenaar niet nog steeds als antipoden? De strijd is thans

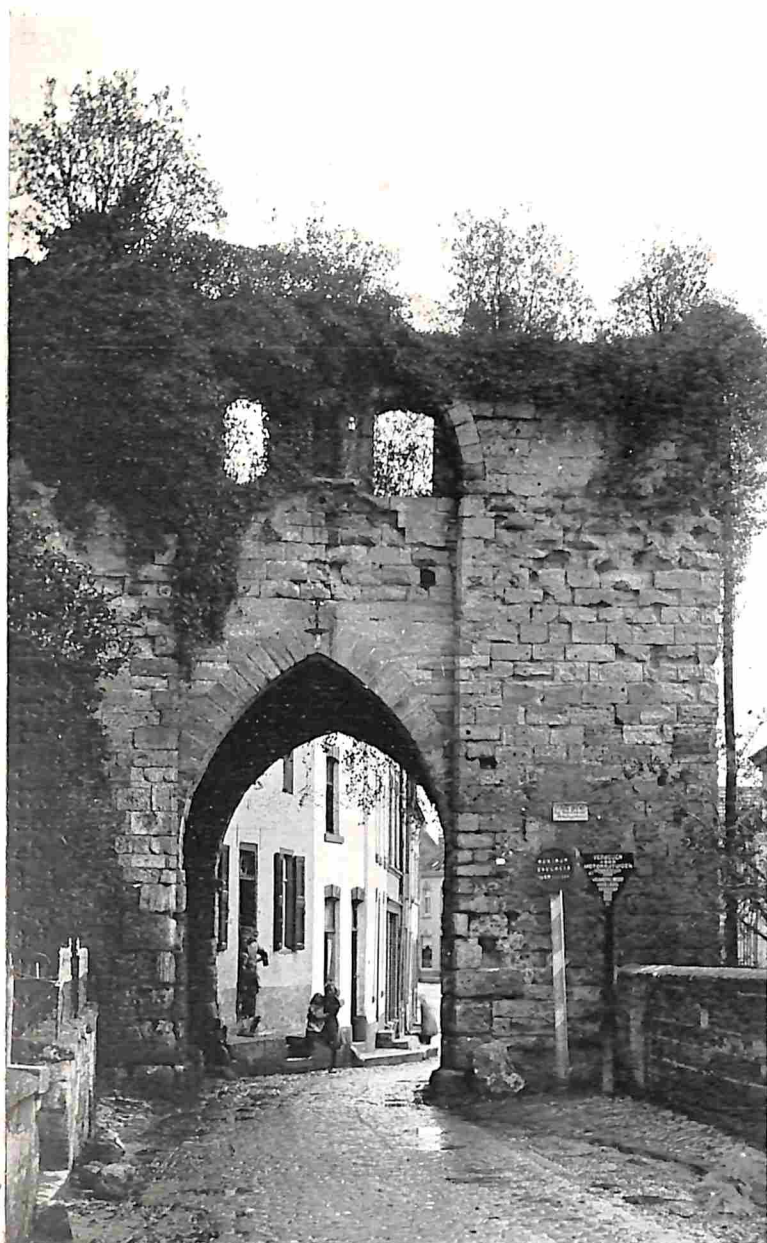

Foto C. Steenbergh.

DE BERKELPOORT TE VALKENBURG, BUITENZIJD.

vredelievender geworden dan in vroeger eeuw, toen iedere stad zijn huurlingen en zijn poorters ten strijde uitzond tegen een vijandige veste, slechts enkele uren verwijderd, haast onder haar eigen muren gelegen. Zoo geschiedde 't ook, dat 't kleine, eierzuchtige Sneek omstreeks 1486 Leeuwarden voor de zooveelste maal den oorlog verklaarde. In dat jaar verbonden ze zich, om den machtigen vijand den genadeslag te geven, met die van Franeker. En ziehier, welk galant avontuur deze stoere Friezen uit het nuchtere Noorden, overkwam, toen ze, wêlgewapend, opmarcheerden in gesloten gelederen. Als het avontuur der immer hoffelijke, vrij wat romantischer Zuiderlingen, der Italiaansche condottieri.

Twee dames komen hen tegemoet...

En gemoedelijk schijnen ons, de cultuur-rijke nazaten, die den meestmeedoogenloozen oorlog moesten doorstaan, de krijgsusances uit die dagen toe, ongelooflijk heldhaftig de vrouwen.

„Waar gaat gij heen?” vragen deze onversaagd.

„Wij trekken ten oorlog!” antwoordden onze moedige burgers, „naar den oorlog der dappere soldaten...”

Men zou bijna meenen de echo te hooren van het Venetiaansche liedje:

„Signor mio, dove voleu andar?”

„Mi me vado alla guerra,

Alla guerra dei bravi soldà.”

„En tegen wien trekt gij ten oorlog?”

„Tegen Leeuwarden: wij willen fnuiken den hoogmoed van die stad.”

Maar ziet, „de twee reizigsters” waren „eerbare, adellijke weduwen van Leeuwarden” en baden en smeekten zoo innig, dat „door hare smeekingen en tranen aller harten vermurd werden.” De Sneekers maken halt. Zij houden krijgsraad, stellen een uitersten termijn vast en belasten de twee schoone vrouwen met de overbrenging van hun besluit. Maar hare staatsmanskunst

evenaarde niet haar schoonheid. Ze slaagden slecht in hare vredelievende zending.

De burgers van Sneek stonden weldra onder de muren van Leeuwarden, om de vijandige stad slag te leveren. Zoowel van de eene als van de andere zijde werd dapper gestreden, doch „die van de stad, vermoeid en afgemat door het gevecht, begonnen terug te trekken; de anderen rukten daardoor steeds voorwaarts en namen de stad met geweld in; zij togen daarna aan het plunderen en voerden meerdere notabelen van Leeuwarden als gevangenen mede naar Sneek”. De Kroniek vermeldt niet of de beide vrouwelijke parlementairen verschoond bleven van dit wreede lot... R. v. O.

Wat is instinct?

door

C. BINCHAM NEWLAND.

HOOFDSTUK XV.

DIEREN DIE DEKKING ZOEKEN.

NU zullen we de dieren eens bekijken, die dekking zoeken, zooals vogels waarop we jacht maken en wier gewoonten algemeen bekend zijn. Hazelhoenders, patrijzen, kwartels enz. wonen in gezinsgroepen bijeen, en staan, zooals te verwachten was, in nauw telepathisch verband tot elkaar. De ouders treden dan natuurlijk als gidsen op voor het jonge broedsel (stel dat het patrijzen zijn) tot de jager er een eind aan maakt en ze doodschiet. Gewoonlijk vallen de oude 't eerst; toevallig, omdat ze door hun meerdere grootte 't oog van den jager tot zich trekken; en opzettelijk, daar men ze dikwijls schiet om te zorgen dat de koppel niet wild wordt. Zoo komt het dat de jongen achter in September vaak geen ouders meer hebben om voor hen te zorgen. In zoo'n geval kunnen de jonge vogels

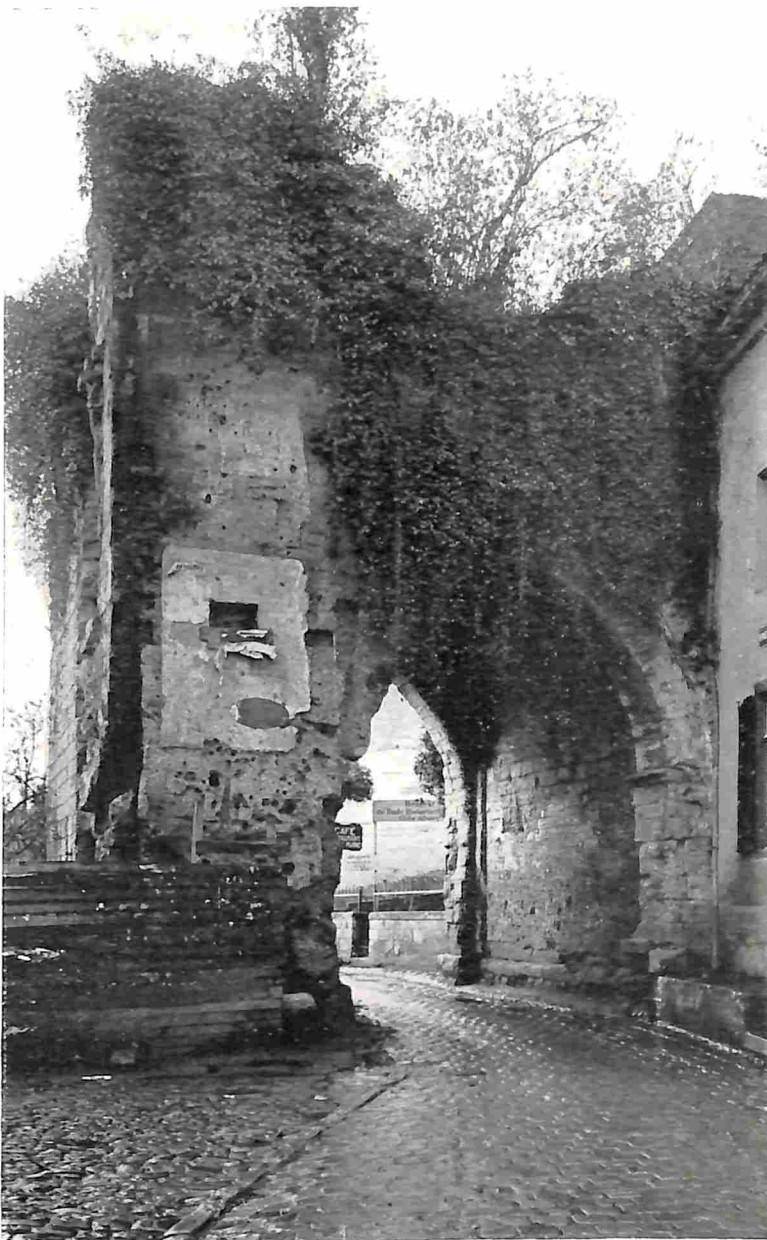

Foto C. Steenbergh.

DE BERKELPOORT TE VALKENBURG, BINNENZIJD.

(want ze hebben geen denkend verstand) geen leidsman aanstellen, en ze doen het ook niet, maar handelen vanzelf gezamenlijk.

Laat ons den jager eens bespieden, als hij een klaverveld betreedt op zoek naar zoo'n koppel. Zoodra de vogels den vijand bemerken, is hun eerste ingeving zich te verstoppen. Onder deze omstandigheden (de klaver is hoog) is dit een heel eenvoudige krijgslist, die waarschijnlijk ook wel lukken zou, als de verstandige handlangers van den mensch er niet waren, te weten: zijn honden, die de schuilplaats der hoenders verraden, waarna de jager dien kant uittrekt. Daar verbergen nu niet meer geeft, blijft er niets anders dan de vlucht over. De vogels stijgen *alle tegelijk* op. Er valt er een of een paar, maar de rest vliegt samen verder en de jager let op, waar ze neerstrijken, volgt ze spoedig, en dezelfde vertooning wordt herhaald. Ze springen gelijktijdig de lucht in, ofschoon ze voor elkaar verborgen zitten. Soms gebeurt het, dat er een, misschien twee vogels even wachten met opvliegen, als de andere al gevluht en veilig buiten schot zijn, want dit is het oogeblik waarop de jager bezig is zijn geweer opnieuw te laden. Heeft de toeschouwer echter zorgvuldig opgemerkt hoe de vogels ten opzichte van elkaar lagen, dan zal hij ontdekken, dat de treuzelaars een eind van den troep *af* gedoken zaten; zij bevonden zich ook *buiten* de telepathische grens.

Maar om terug te keeren tot wat er van den koppel overbleef: na dit tweede opvliegen zijn de vogels doodelijk verschromt en verspreiden zich eenigszins, zoodat de jager, als hij ze weer opjaagt, ze afzonderlijk of bij twee tegelijk ziet opvliegen, want nu zijn ze niet meer door telepathie verbonden.

Ze moeten dus voor zichzelf zorgen, wat niet in hun voordeel is, want het geeft den jager een mooien kans den geheelen koppel in te rekenen.

Er is misschien geen groep, die onderling zoo'n nauw verband heeft als een koppel patrijzen. Als oude en jonge niets overkomt, leven ze onder elkaar tot de paartijd aanbreekt. Ze eten gezamenlijk, rusten overdag gezamenlijk en 's nachts nestelen ze zich dicht opeen in 't gras, of tegen een hoogtetje aan op een kale vlakke.

Patrijzen en hazelhoenders worden zoo voortdurend verdreven en rondgejaagd, dat de koppels door elkaar raken, en dan zegt men in Engeland dat ze „samenscholen”. Deze gewoonte hebben ze waarschijnlijk aangenomen door het ingrijpen van den mensch; maar hoe 't ook zij, hebben de koppels zich eenmaal vereenigd, dan zijn de vogels telepathisch verbonden.

Men gelooft algemeen, dat een troep hazelhoenders (of patrijzen) onder leiding staat van een enkelen vogel — een oude haan, die de wacht houdt en zijn bevelen „kraait”; maar dat is toch wel een beetje te ver gezocht. Er zullen onder den troep verscheiden oude hanen zijn, die alle bij nadering van gevaar het sein van onraad zullen geven. Dit is niet het sein van een bijzonderen aanvoerder, maar een gewone waarschuwing voor de andere om gezamenlijk aan den haal te gaan, die altijd aan 't opvliegen voorafgaat.

Jachtwild (vogels) heeft natuurlijk goede verdedigingsmiddelen, want behalve het telepathisch vermogen dat het bijeen houdt, is de kleur, waarin het verscholen ligt, van groot belang. Dit is door de natuur zoo gewild, en het verschijnsel staat bekend als: „mimicry der omgeving door beschermende kleur”.

In de insectenwereld gaat deze krijgslist ongelooflijk ver, bijna tot in 't volmaakte; niet alleen dat stippen, vlekken en tinten natuurgetrouw zijn nagebootst, maar de dieren hebben werkelijk vorm en houding van de omringende, levenloze voorwerpen aangenomen.

Dieren die dekking zoeken, weten, zonder er zich van bewust te zijn, dat ze zich om het bedrog te doen slagen, doodstil moeten houden. Als het oog van den toeschouwer nu, met die patrijzen bijv., scherp genoeg is om ze op den grond te ontdekken, zal hij zien dat ze roerloos liggen; ze zijn schijnbaar evenmin bezielde als de steenen en aardkluiten om hen heen, en toch staan ze in telepathisch verband tot elkaar, zoodat ze *als één vogel* opvliegen zoodra dat noodig is.

Hetzelfde beginsel van „zielsvermenging” toonen sommige

in kudden levende dieren. Een kudde schapen sluit zich bijv. als ze bang zijn onmiddellijk aaneen. Volgens mij verzamelen ze zich niet om een leider, maar ze dringen bijeen om zich geestelijk te vereenigen en daarna te handelen zooals het onderbewustzijn hun ingeeft.

Schapen bewonen kale, open vlakten. Hun snelheid van beweging is beneden het gemiddelde bij dieren die in 't open veld leven; de schapevacht is ook een belemmering die spoed verhindert. Maar ik geloof, dat dit wollige klee, waar 't geheele lichaam in gehuld is, meer dient als een natuurlijke bescherming tegen de aanvallen van roofdieren, dan voor de warmte, die het dier er van heeft, en dat het de plaats bekleedt van doornen en andere verdedigingsmiddelen die men bij sommige diersoorten waarneemt. Als dus een vervolger, een wolf bijv. of wat anders, de kudde inhaalt, slaat hij zijn tanden niet in 't vleesch van het dier, maar in de wol, die losrukt, in zijn bek verward raakt en hem een oogenblik verblindt, zoodat de vervolger kans op ontsnapping heeft. Maar het voornaamste verweer van het schaap ligt in deze gewoonte om saam te scholen bij dreigend gevaar. 't Is veilig in de massa.

Let nu eens op de schapen als ze bijeen gedrongen staan. Ze houden hun kop alle naar den kant van waar 't gevaar vermoedelijk dreigt. Even staan ze roerloos, dan gaat de heele kudde er als bij ingeving van door. Plotseling ziet men ze keeren en stilstaan, gedeeltelijk naar den kant gekeerd waar ze vandaan kwamen. Weer snellen ze spoorslags heen, maar ditmaal verspert een slootje of een hoogte hun den weg; de voorste dieren springen dan, en tegelijkertijd ziet men de rest bokkesprongen maken, ofschoon de hindernis door de achterste nog niet bereikt, of zelfs maar gezien is. „Is het

door telepathie bekend geworden?” Ja, maar niet door een aanvoerder, want als de schapen eens in tegenovergestelde richting stormden, zooals dikwijls gebeurt, zoodat de laatste nu den voorrang hadden, dan zou men dezelfde vertooning zien. Zoodra de enkelingen, waaruit de troep is samengesteld, niet langer op zichzelf staande bestanddeelen vormen, maar ineengesmolten

zijn, wordt het geheel door één geest en één gezicht beheerscht: niet 't gezicht van den leider, maar de oogen die het eerst 't gevaar of een hindernis, waar op gelet moet worden, ontdekken.

Ofschoon dit vermogen ter bescherming dient, is het soms, zooals bij de schapen, oorzaak van hun volkomen ondergang. Want als er een of meer onder zoo'n waanzinnig gehol toevallig over den rand van een steengroeve stapt, volgt de rest onvermijdelijk.

De oorzaak van zoo'n op hol slaan bij paarden en een paniek onder een menigte menschen komt, geloof ik, voort uit het inwendig verband en de stipte samenwerking van den onbewusten geest bij allen. (Wordt vervolgd).

Ontvangen boeken.

Van J. B. Wolters' Uitg. Mij., Groningen—den Haag, ontvingen wij den derden herziene druk van „Veeteelt” door J. Kok, deel VIII der Handleiding bij het onderwijs aan land- en tuinbouwwintercursussen, en den vierden druk van „Ziekten en beschadigingen der Landbouwgewassen”, deel III, bewerkt door Prof. Dr. J. Ritzema Bos en T. A. C. Schoevers.

De Ver. tot bev. der Rozenteelt „Nos Jungunt Rosae” zond ons hare uitgave „Wat ik zag van de Rozen” door C. J. Ludding, waarin laatstgenoemde zijn gedachten en gevoelens over de schoonste der bloemen den vrijen loop heeft gelaten, voor zoover maat en rijm dat veroorloofden.

J. F. van de Ven's practische Zak-atlas van Nederland, bewerkt door M. Stenvert en G. Westra Mzn., bevat elf kaarten, ook met de rijwielpaden en wandelwegen A. N. W. B., kilometerafstanden tusschen alle plaatsen onderling voor wielrijders, motorrijders, automobilisten en wandelaars, en vermeldt tevens de voornaamste bezienswaardigheden in de verschillende steden.

BIGGETJES.